

Eesti Panga põhimõtted maksekeskkonna edendamisel

Eesti Panga seaduse paragrahvi 2 lõike 2 punkti 4 kohaselt on Eesti Pangal maksesüsteemide ja maksekeskkonna vallas järgmised ülesanded:

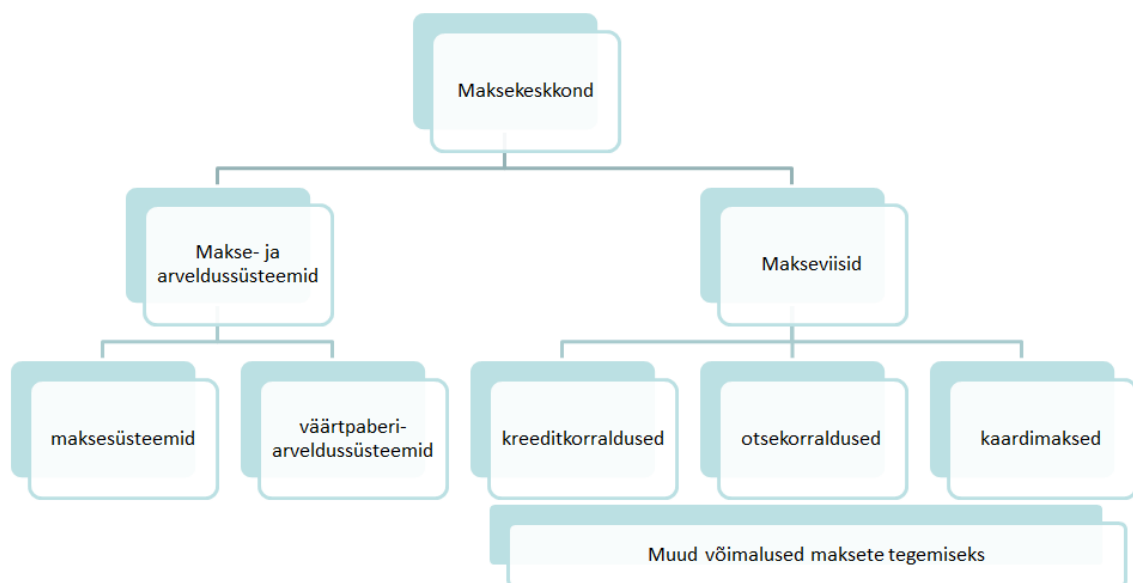
- maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamine
- maksesüsteemide järelevaatamine
- maksekeskkonna arendamisel osalemine

Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamiseks on Eesti Pank enda hallatavate maksesüsteemide omanik, teenuseosutaja ja arendaja.

Maksesüsteemide järelevaatajana hindab ja suunab Eesti Pank maksesüsteemide ja nendega seotud väärtpaberiarveldussüsteemide toimimist ja arengut.

Maksekeskkonna arendamisel osaleb Eesti Pank maksekeskkonna ning selle poliitika ja õigusraamistiku kujundamise ja rakendamise kaudu.

Kõik need tegevused üheskoos on Eesti Panga missioonis kokku võetud kui turvalise ja hästi toimiva maksekeskkonna edendamine. Maksekeskkonna, sh maksesüsteemide toimimine on oluline majandus- ja finantsstabiilsuse säilitamiseks, rahapoliitika tegemiseks ja raharingluse tõrgeteta toimimiseks. Maksekeskkonna peamised elemendid on makse- ja arveldussüsteemid (vt [lisa 1](#)) ning makseviisid (vt joonis 1)¹.

Joonis 1. Maksekeskkond

¹ Eesti maksekeskkonnas kasutatakse otsekorralduste asemel e-arve püsimaksekorraldusi.

Lisa 1
Eesti Panga juhatuse istung nr 11
04.03.2019
muudetud EP juhatuse otsusega 09.06.2025 (istung nr 24)

Maksekeskkonna edendamise tegeleb Eesti Panga makse- ja arveldussüsteemide osakond. **Eesti Pangal on** krediidasutuste seaduse² ja võlaõigusseaduse³ kohaselt **õigus maksesüsteeme ja maksekeskkonda reguleerida** ehk kehtestada enda hallatavate maksesüsteemide reegleid ja maksete arveldamist käsitlevaid õigusakte. Maksesüsteemide ja maksekeskkonna reguleerimisel lähtub Eesti Pank makseteenuste pakkujate ja kasutajate vajadustest ning Euroopa Liidu maksete õigusaktidest. Reguleerimise õigust kasutab Eesti Pank vajaduse järgi. Kui reguleerimiseks otsest vajadust pole, siis toetab Eesti Pank esmalt võimalust saavutada kokkulepe makseteenusepakkujate vahel. Maksesüsteeme ja maksekeskkonda reguleeritakse koostöös Eesti Panga õigusteenistusega.

Raamkava eesmärk on kirjeldada eeltoodud ülesannete täitmist ja põhimõtteid, mida seejuures järgida. Raamkava on mõeldud järgimiseks kooskõlas õigusaktides kehtestatud nõuetega ja ei mõjuta õigusaktide tõlgendamist. Kui raamkava ja õigusakti terminikasutus on erinev, lähtutakse õigusakti terminoloogiast.

² KRAS § 87 (2). Eesti Panga halduses olevate maksesüsteemide toimimise reeglid kehtestab Eesti Pank.

³ VÕS § 709 (17). Eesti Pank võib kehtestada täpsemad nõuded krediidasutuste ning muude finantseerimisasutuste poolt maksekontode pidamise ja maksete arveldamise kohta.

I. Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamine

Põhimõtted

Makse- ja arveldussüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamisel osaleb Eesti Pank EKPSi makse- ja arveldussüsteemide ning neid toetavate süsteemide asutamises ja haldamises. Lisaks toetab Eesti Pank erakapitalil põhinevate makse- ja arveldussüsteemide toimimist. Eesti Pank ise maksesüsteeme ei asuta.

Rahapoliitiliste tehingute tegemise eesmärgil tagab Eesti Pank reaalarvelduste, väärtpaberiarvelduste ja tagatiste halduse tõhusa koostoimimise.

Eesti Pank pakub kontohaldusteenust oma põhieesmärkide täitmiseks. Krediidiasutus peab avama Eesti Pangas konto. Mittekrediidiasutustest juriidilistele isikutele avatakse Eesti Pangas konto juhul, kui nende kontode pidamine aitab kaasa Eesti Panga ülesannete täitmisele.

Tegevusulatus

Eesti Pank on TARGET2-Eesti omanik ning koos teiste eurosüsteemi keskpankadega väärtpaberite arveldusplatvormi TARGET2-Securities ja loodava tagatishaldussüsteemi ECMS omanik.

1. **TARGET2-Eesti** on üleeuroopalise süsteemi TARGET2 Eesti Panga osasüsteem ja see on [määratletud arvelduse lõplikkuse direktiivi \(98/26/EÜ\) kohase süsteemina](#). TARGET2-Eestis saab arveldada nii riigisiseseid kui ka piiriüleseid euromakseid. TARGET2-Eestis saab alates 2018. aasta novembrist TIPS⁴ teenust kasutades arveldada ka välgmaksid⁵. Arveldus TARGET2-Eestis toimub keskpangarahas Eesti Pangas avatud kontodel.
2. **TARGET2-Securities** on mitmevaluutaline platvorm väärtpaberitehingute arveldamiseks. TARGET2-Securities on seotud TARGET2ga (väärtpaberitehingute rahapoole arveldus toimub keskpangarahas).
3. Eurosüsteemi rahapoliitilistes tehingutes osalemiseks võimaldab Eesti Pank väljaspool Eestit emiteeritud tagatisvarade arveldamiseks kasutada CCBMi⁶ lahendust ja otseühendust väärtpaberiarveldussüsteemides. Lisaks osaleb keskpank eurosüsteemi tagatiste halduse süsteemi ECMS⁷ arendamises.

Hädaolukorra seaduse kohaselt korraldab Eesti Pank koostöös kommertspankadega makseteenuste toimepidevust juhul, kui üleeuroopalisi maksesüsteeme ei saa kasutada. Makseteenuste katkematu toimimise tagamine on Eesti Panga üks strateegiline ülesanne⁸.

Eesti Pank pakub kontohalduse teenust rahapoliitika tehingupartneritele, EKPSi maksesüsteemides osalejatele, elutähtsa makseteenuse osutajatele, kohustusliku reservi hoidmise kohustuslastele, rahvusvahelistele finantsorganisatsioonidele, Eesti Vabariigi riigiasutustele, Finantsinspeksioonile ja

⁴ TARGET instant payment settlement.

⁵ Need on maksed, mis jõuavad saajani mõne sekundiga 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas, 365 päeva aastas.

⁶ Correspondent central banking model.

⁷ Eurosystem collateral management system.

⁸ Vt [Eesti Panga strateegia 2018-2022 eesmärk nr 4](#) „Eesti Pank on valmis täitma oma ülesandeid kriisilukordades“.

Lisa 1
Eesti Panga juhatuse istung nr 11
04.03.2019
muudetud EP juhatuse otsusega 09.06.2025 (istung nr 24)

Tagatisfondile. Kontohaldusteenust ei pakuta erasektori esindajatele ega eraisikutele. Kontohaldusteenuse pakkumise või sellest keeldumise otsuse teeb Eesti Panga juhatus.

Makseteenuse kasutajana on Eesti Pank TARGET2-Eesti, TARGET2-Securities osaleja ning üleeuroopalise maksesüsteemi STEP2 kaudne liige⁹ ning maksesüsteemi SEPA-Clearer otseliige.

Koostöö

Eesti Panga juhtimisel tegutseb riigisisese nõuandva koguna **makse- ja arveldussüsteemide Eesti kasutajarühm**¹⁰. Kasutajarühma liikmed on kõik Eestis tegutsevad krediidasutused, kes on TARGET2-Eesti osalejad ja TARGET2-Securities teenuste kasutajad. Kasutajarühma eesmärk on toetada Eesti Panga osalusel toimivate makse- ja arveldussüsteemide ning Eesti Panga tagatiste haldamise teenuste arendamist, vahetada asjakohast infot ja teha koostööd Euroopa Keskpankade Süsteemi loodud asjaomaste üksustega.

Eesti Pank osaleb Eesti Pangaliidu juhtimisel tegutsevates riigisisestest koostöökogudes, kus käsitletakse maksete tegemiseks kasutatavate standardite ja võrguteenustega seonduvat.

Eesti Pank osaleb Euroopa Keskpanka juhtimisel tegutsevates koostöökogudes, kus arutletakse eurosüsteemi turutaristute haldamise ja arendamise teemadel (Vt [lisa 3](#)).

Reguleerimine

Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamise toetamiseks on Eesti Panga president kehtestanud järgmised määrused:

- [krediidasutuste kontode avamise ja kasutamise tingimused Eesti Pangas](#)
- [TARGET2-Eesti reeglid](#)

Mittekrediidasutuste kontode avamise ja kasutamise tingimused on reguleeritud Eesti Panga presidendi käskkirjaga „[Kontode pidamise tingimused Eesti Pangas](#)“.

⁹ Eesti Pank on STEP2 kaudne liige Deutsche Bundesbanki süsteemi SEPA-Clearer kaudu.

¹⁰ Eesti Panga presidendi käskkiri nr 36, 17.04.2018.

II. Maksesüsteemide järelevaatamine¹¹

Makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamisega analüüsib Eesti Pank makse- ja arveldussüsteemide ülesehitust ja toimimist, tuvastab süsteemides olevad riskid, teeb soovitusi riskide vähendamiseks ja jälgib soovitude täitmist (vt [lisa 2](#)).

Eesti Panga eesmärk on säilitada ja vajaduse korral kasvatada järelevaadatavate süsteemide toimekindlust, tõhusust ja usaldusväärsust. Eesmärgi saavutamiseks annab Eesti Pank süsteemide pidajatele soovitusi¹² ja vajaduse korral avalikustab need. Süsteemi toimekindluse, sh jääkriskide aktsepteerimise ulatuse eest vastutab süsteemi haldur.

Põhimõtted

Eesti Panga prioriteet on järele vaadata kodumaiselt hallatavaid süsteemselt olulisi makse- ja arveldussüsteeme, mille järelevaatamise ainuvastutus lasub Eesti Pangal. Süsteemselt mitteoluliste ehk oluliste makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamisele võtmisel ning üleeuroopaliste makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamisse panustamisel lähtub Eesti Pank olulisuse ja riskipõhisuse põhimõttest, hinnates selliste süsteemide mõju finantsstabiilsusele, rahapoliitika tegemisele ja raharingluse tõrgeteta toimimisele.

Eesti Pank täidab järelevaataja rolli Euroopa Liidu toimimise lepingus¹³, Euroopa Keskpanga Süsteemi ja Euroopa Keskpanga põhikirjas¹⁴, Eesti Panga seaduses¹⁵, makseasutuste- ja e-raha seaduses¹⁶, rahvusvaheliselt ja eurosüsteemis tunnustatud standardites, sh Euroopa Keskpanga määruses süsteemselt oluliste maksesüsteemide järelevaatamise nõuete kohta ning makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamise raamkavas¹⁷ sätestatu kohaselt. Eurosüsteemi liikmena tugineb Eesti Pank muu hulgas [eurosüsteemi järelevaatamise raamistikule](#) ning selles esitatud juhiste ja soovitudele.

¹¹ Järelevaatamine (*oversight*) erineb märkimisväärselt järelevalvest (*supervision*). Järelevalve on Eestis Finantsinspektsiooni ülesanne ja selle subjektideks on pangad ja muud finantsasutused. Finantsinspektsiooni pädevus on ammandavalt määratud asjakohaste õigusaktidega ja rikkumise tuvastamise korral on Finantsinspektsioonil õigus kohaldada seadusega määratud meetmeid või sanktsioone. Järelevaatamine on Eestis keskpanga ülesanne ning selle subjektideks on makse- ja arveldussüsteemid. Järelevaatajal ei ole üldjuhul õigust makse- ja arveldussüsteemide suhtes sanktsioone rakendada. Erandiks on süsteemselt olulised maksesüsteemid, millele kehtivad asjakohasest EKP määrusest (määrus süsteemselt oluliste maksesüsteemide järelevaatamise kohta (EKP/2014/28)) tulenevad nõuded.

¹² EPS § 24 (2) 2).

¹³ *The Treaty establishing the European Community, Article 127(2)*.

¹⁴ *Statute of the European System of Central Banks (ESCB) and of the European Central Bank (ECB), Article 3*.

¹⁵ EPS § 24². Maksesüsteemide järelevaatamine.

(1) Maksesüsteemide järelevaatamise eesmärk on kaasa aidata maksesüsteemide ülesehituse ja toimimise usaldusväärsuse tagamisele.

(2) Maksesüsteemide järelevaatajana Eesti Pank:

1) analüüsib maksesüsteemide ülesehitust ja toimimist

2) annab maksesüsteemide pidajatele juhiseid

3) kehtestab õigusaktides sätestatud juhtudel maksesüsteemide pidajate ning nende tegevuse ja ülesehituse kohta täpsemaid nõudeid

4) kiidab heaks õigusaktides sätestatud juhtudel maksesüsteemide toimimise reeglid ja põhimõtted

¹⁶ MERAS § 15 (1) 18).

¹⁷ Järelevaatamise raamkava on kinnitanud Eesti Panga juhatuse.

Lisa 1
Eesti Panga juhatuse istung nr 11
04.03.2019
muudetud EP juhatuse otsusega 09.06.2025 (istung nr 24)

Makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamine toimub süsteemide käitamisest sõltumatult. Sõltumatuse tagamiseks vastutab poliitika ja järelevaatamise allosakonna juhataja makse- ja arveldussüsteemide järelevaataja rolli täitmise eest otse keskpanga juhatuse ees ega sõltu maksesüsteemi käitaja rollist ja huvidest.

Tegevusulatus

Eesti Pank on järgmiste süsteemselt oluliste makse- ja arveldussüsteemide järelevaataja:

- suurmaksete süsteemi TARGET2 osasüsteem TARGET2-Eesti
- Nasdaq CSD SE hallatav Eesti väärtpaberiarveldussüsteem

Strateegilise ülesandena hindab Eesti Pank Eesti kaardimaksete süsteemi vastupanuvõimet küberrünnete¹⁸.

Eesti Pank annab makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse kohaselt hinnangu makseasutuste maksesüsteemide toimimise reeglitele ja põhimõtetele¹⁹.

Eesti Pank osaleb eurosüsteemiüleses järelevaatamises. Eurosüsteemis katab järelevaatamine makse- ja väärtpaberiarveldussüsteeme, TARGET2-Securitiese platvormi, makseviise ja -skeeme, keskeid vastaspooli, kauplemisteabehoidlaid ja olulisi teenusepakkujaid. Eurosüsteemi liikmena osaleb Eesti Pank makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamisel eurosüsteemi keskpankade ühistegevuses kaudselt²⁰. Suurmaksete süsteemi TARGET2, TARGET2-Securitiese platvormi ja üleeuroopalise maksesüsteemi STEP2 järelevaatamises osaleb Eesti Pank vajaduse ja võimaluse korral ka otseselt²¹.

Koostöö

Raha- ja väärtpaberiarvelduste järelevaatamisel teeb Eesti Pank koostööd Finantsinspeksiooniga.

Nasdaq CSD SE hallatava Eesti väärtpaberiarveldussüsteemi järelevaatamisel teeb Eesti Pank lisaks Finantsinspeksioonile koostööd teiste Balti riikide keskpankade ja järelevalveasutustega.

TARGET2-Eesti järelevaatamine toimub koostöös Euroopa Keskpangaga, sest TARGET2 kui terviku järelevaatamist teeb ja selle eest vastutab Euroopa Keskpank. Eesti Pank keskendub osasüsteemi TARGET2-Eesti toimimisele.

Eesti Pank osaleb Euroopa Keskpanga juhtimisel tegutsevates koostöökogudes, kus arutletakse turutaristute ja oluliste teenusepakkujate järelevaatamise teemadel ning TARGET2-Securitiese platvormi järelevaatamiseks loodud üleeuroopalises koostöökogus, kus osalevad ka finantsjärelevalveasutused.

Reguleerimine

¹⁸ Vt [Eesti Panga strateegia 2018-2022 eesmärk nr 4](#) „Eesti Pank on valmis täitma oma ülesandeid kriisiolukordades“.

¹⁹ MERAS § 15 (1) 18).

²⁰ Koostöö toimub töörühma ja komitee ning eurosüsteemi otsustusprotsessi raames.

²¹ Vabatahtlikkuse printsiibil põhinev osalemine järelevaatamise protsessis.

Lisa 1
Eesti Panga juhatuse istung nr 11
04.03.2019
muudetud EP juhatuse otsusega 09.06.2025 (istung nr 24)

Eesti Panga juhatus on kinnitanud makse- ja arveldussüsteemide järelvaatamise raamkava, mis on avalikult kättesaadav Eesti Panga veebilehel. Maksesüsteemide järelvaatamise toetamiseks ei ole Eesti Panga president praeguseni ühtegi määrust kehtestanud.

III. Maksekeskkonna arendamisel osalemine

Eesti Pank aitab kaasa Eesti ja üleeuroopalise maksekeskkonna toimimisele ja arengule, soodustades kohalikul ja rahvusvahelisel tasandil koostööd maksevahendusega seotud isikute vahel ning osaledes maksekeskkonna poliitika ja õigusraamistiku kujundamisel ja rakendamisel. Maksekeskkond hõlmab makse- ja arveldussüsteeme, makseviise ja muid makselahendusi, sh väärtpapieriarveldustega seonduvat (vt joonis 1).

Põhimõtted

Eesti Pank peab oluliseks, et **maksekeskkond** oleks tõhus, turvaline ja toimiks hästi. Seejuures on tähtis, et:

- maksekeskkonna areng on tasakaalustatud ja jätkusuutlik ning kooskõlas rahvusvaheliste muudatustega
- maksekeskkonna õigusraamistik on ajakohane ja laialt aktsepteeritav ning seisukohad kujundatakse koostöös avaliku sektori ja turuosalistega
- maksekeskkonna makse- ja arveldussüsteemid on koostoimivad – tehingute tegemiseks kasutatavad tehnilised standardid on avatud ja süsteemid on võimelised talitama koos sarnaste süsteemide ja lahendustega

Eesti Panga hinnangul võimaldab **suurem arvelduskiirus** nii pankade elektroonilistes kanalites, e-kaubanduses kui ka poes kohapeal majandusüksustel tõhusamalt tehinguid teha. Sellel aga on kokkuvõttes positiivne mõju kogu majandusele. Seetõttu on oluline, et:

- maksekeskkond võimaldaks kiireid pankadevahelisi arveldusi
- pangad ja makseasutused saavad teha oma klientide makseid võrdsetel tehnilistel ja õiglastel ärielistel tingimustel, sõltumata sellest, kas tolle eesmärgi täitmiseks liidestatakse maksesüsteemidega otse või kaudselt

Eesti Pank peab oluliseks, et tarbijatel ja ettevõtetel oleks **võimalik kasutada makseviise** tõhusalt ja turvaliselt. Selleks on oluline, et makseteenusepakkujad juhinduksid pakutavate makseteenuste tingimustes kehtivast õigusraamistikust ning võimaldaksid makseid teha ja vastu võtta hästi toimivate makselahenduste kaudu. Seejuures on tähtis tagada, et:

- makseteenusepakkujad arvestavad tarbijate ja ettevõtete vajaduste ja soovidega. Näiteks tehnoloogia arenedes tuleks lasta neil tänu avatud pangandusele valida parimaid teenuseid kogu digitaalse ühisturu piires
- makselahendused oleksid läbipaistvad ja kulutõhusad. Teenustasude suhtes on Eesti Pank neutraalne, kuid jälgib, et need oleksid kooskõlas vabal konkurentsil põhineva avatud turumajanduse põhimõttega
- makselahendused, mis tuginevad üleeuroopaliste²² makseviisidele, on koostoimivad ning lõimitud lahendustega, mis teevad tõhusamaks kogu makseahela, kattes ka e-arved ja e-kviitungid

²² SEPA.

Tegevusulatus

Eesti Pank analüüsib Eesti maksekeskkonda ja koostab selle kohta ülevaateid ning jälgib Euroopa ja üleilmset maksekeskkonda.

Eesti Pank kogub pankadelt ja muudelt turuosalistelt maksestatistikat eesmärgiga:

- saada ülevaade Eesti maksekeskkonnas toimuvast, turuosaliste osakaaludest ja mahtudest
- anda sisendit Euroopa Keskpanga statistika ja majandusanalüüside koostamisse
- koostada turuülest statistikat

Eesti Pank aitab Eesti turul kaasa ühtse euromaksete piirkonna kohase maksekeskkonna toimimisele.

Eesti Pank tuvastab ja analüüsib maksekeskkonnas esinevaid takistusi eesmärgiga leida võimalusi neid kõrvaldada ning maksete korraldust täiustada ja turvalisemaks teha.

Eesti Pank töötab neutraalse osalisena koos turuosalistega välja maksekeskkonda mõjutavaid põhimõtteid, reegleid ja soovitusi, millele tuginedes saavad makseteenusepakujad ehitada makseteenuseid ja -lahendusi.

Eesti Pank osaleb Euroopa maksekeskkonna õigusraamistiku kujundamisel ja rahandusministeeriumi eestvõttel Eesti maksekeskkonna õigusraamistiku väljatöötamisel ning selle kohandamisel Euroopa õigusraamistiku nõuetega.

Eesti Pank osaleb eurosüsteemi rahapoliitiliste tehingute teostamisvõimaluste arendamises ja hindamises.

Eesti Pank aitab kaasa eestimaalaste maksekeskkonnateadlikkuse kasvatamisele.

Strateegilise ülesandena seirab ja hindab Eesti Pank finantsinnovatsiooni ning uudse tehnoloogia ja teenustega kaasnevaid võimalusi ja riske nii klientide kui ka Eesti maksekeskkonna jaoks, aga ka määruste ja õigusaktide muutmise vajadust. Kui ettevõtjate seas tekib selle järele nõudlus, siis on Eesti Pank valmis kaaluma otsesemat koostööd ettevõtetega, kes suudavad täita keskpanga pakutavate makse- ja arveldussüsteemide kasutamisele kehtivaid nõudeid.²³

Koostöö

Koostöös rahandusministeeriumi ja pangaliiduga tegutseb Eesti Panga juhtimisel riigisisese nõuandva koguna **Eesti Maksekeskkonna Foorum**, kus saab arutleda maksekeskkonna jaoks olulistel teemadel. Foorumisse on kaasatud Eesti krediitdiasutused, makseteenuste kasutajad, seotud huvirühmade (sh avaliku sektori) esindajad ja taristuettevõtted. Foorumi koosolekutele on kutsutud ka Finantsinspektsiooni esindajad.

Eesti Pank osaleb Eesti Pangaliidu juhtimisel tegutsevas maksetoimkonnas.

²³ Vt [Eesti Panga strateegia 2018-2022 eesmärk nr 3](#) „Eesti Pank on maksekeskkonda ja finantsstabiilsust mõjutava uudse finantstehnoloogia küsimuses mõjukas ekspert“.

Lisa 1
Eesti Panga juhatuse istung nr 11
04.03.2019
muudetud EP juhatuse otsusega 09.06.2025 (istung nr 24)

Eesti Pank osaleb Euroopa Keskpanga juhtimisel tegutsevates koostöökogudes, kus arutletakse turutaristute, maksete, väärtpaberite ja tuletisinstrumentide poliitika teemadel (vt [lisa 3](#)). Lisaks osaleb Eesti Pank jaemaksete turvalisuse aruteludes.

Reguleerimine

Maksekontode pidamise ja maksete arveldamise reguleerimisvajaduse tõttu on Eesti Pank presidendi määrusega kehtestanud maksejuhiste aktsepteerimise tingimused ([Eesti Panga presidendi määrus nr 4, 11.05.2010](#)), milles kehtestatakse nõuded krediidi- või finantseerimisasutustes algatamiseks vastuvõetavate maksejuhiste sisule.

Lisa 1. Makse- ja arveldussüsteemid, nende eesmärgid ja vajalikkus

Maksekeskkonnas toimivate eri tüüpi makse- ja arveldussüsteemide eesmärk on alati üks: võimaldada süsteemi liikmel täita kas ise või edastada täitmiseks omavahelisi nõudeid ja kohustusi.

Maksesüsteem või rahaülekandesüsteem võimaldab täita isikute omavahelisi rahalisi kohustusi. Mõistet „maksüsteem“ kasutatakse mõnikord ka laias tähenduses, arvates sinna alla nii rahaülekandesüsteemid kui ka makseviisid. **Makseviisid** on makse algatamise viisid. Peamised makseviisid on krediidikorraldused, otsekorraldused²⁴ ja kaardimaksed.

Väärtpaberiarveldussüsteem võimaldab täita isikute omavahelisi varalisi kohustusi, mis tulenevad finantsinstrumentide ehk väärtpaberitega tehtavatest tehingutest. Väärtpaberikohustuste täitmisega võib kaasneda rahaarveldus (makse vastu tehingud, DVP), aga ei pruugi (makseta tehingud, FOP).

Makse- ja arveldussüsteeme on vaja järgnevatel põhjustel.

1. Maksüsteemid võimaldavad süsteemi liikmetel omavahel rahalisi kohustusi turvaliselt ja õigel ajal täita. Nii on näiteks eraisikutele maksüsteemid tähtsad palga, toetuste jmt saamiseks ning maksete tasumiseks, äriettevõtted kasutavad maksüsteeme ostetud kaupade eest tasumiseks või müügitulu laekumiste kogumiseks ning riik vajab maksüsteeme maksude kogumiseks ja toetuste maksmiseks.
2. Pankadevaheliste maksete süsteem annab pangaklientidele suurema vabaduse valida oma põhipangaks mõni kommertspank. Klient ei pea makse tegemisel muretsema selle pärast, mis kommertspangas asub raha saaja konto. Pangaklient saab tähelepanu pöörata hoopis muudele teguritele nagu sobivate teenuste olemasolu, panga teenustasud või teenuse kvaliteet.
3. Kaardimaksete süsteem võimaldab ühe panga kliendiks oleval kaupmehel pakkuda kaardiga maksmise võimalust ka sellele kliendile, kelle maksekaardi on väljastanud mõni muu kommertspank kui see, kelle klient kaupmees on.
4. Väärtpaberiarveldussüsteemid on finantsturgude tõhusa toimimise alus. Nii väärtpaberitehingutest tulenevad nõuded ja kohustused kui ka väärtpaberite ostust ja müügist tekkivad rahalised nõuded ja kohustused arveldatakse vastava arveldussüsteemi vahendusel.

Eestis toimivad järgmised mitut osapoolt hõlmavad makse- ja arveldussüsteemid:

Maksüsteemid

- pankadevaheline maksüsteem TARGET2-Eesti, mille haldur on Eesti Pank

Finantsinstrumentide arveldussüsteemid

- väärtpaberiarveldussüsteem, mille haldur on Nasdaq CSD SE

Eesti pankade vahelised jaemaksed arveldatakse enamasti üleeuroopalises maksüsteemis STEP2 või välkmaksete süsteemis RT1, mida haldab EBA Clearing. Mõned pangad kasutavad süsteemi SEPA-Clearer või teevad makseid oma emapanga kaudu.

²⁴ Eesti maksekeskkonnas kasutatakse otsekorralduste asemel e-arve püsimaksekorraldusi.

Lisa 2. Makse- ja arveldussüsteemide riskid

Riigi finantssüsteemi stabiilse ja sujuva toimimise tagamiseks tuleb kindlustada makse- ja arveldussüsteemide tõrgeteta toimimine. See tähendab ennekõike riskide ohjamist ja maandamist. Riskide tuvastamine, mõõtmine, seire ja juhtimine aitavad vältida nende makse- ja arveldussüsteemide kaudu edasikandumist riiklikule ja rahvusvahelisele finantsturule. Riskide ülekandumise tagajärjeks võivad olla ulatuslikud finantskriisid.

Makse- ja arveldussüsteemides võivad esineda järgmised riskid:

- Likviidsusrisk ehk risk, et süsteemi liige ei ole võimeline määratud ajal oma kohustusi täitma, kuigi ta on võimeline tegema seda tulevikus. Sellises olukorras on süsteemi liikmel ajutine arveldatava vara puudujääk.
- Krediidirisk ehk risk, et süsteemi liige ei suuda ei praegu ega tulevikus oma kohustusi täies ulatuses täita.
- Õiguslik risk ehk risk, et puudulikud seadused või nende mitteootuspärane tõlgendamine põhjustab süsteemi haldurile või süsteemi liikmetele ettenägematuid rahalisi kaotusi. Õigusliku riski realiseerumine võib omakorda kaasa tuua krediidi- või likviidsusriski realiseerumise.
- Toimimisrisk või operatsiooniline risk või tegevusrisk ehk risk, et süsteemi sujuvat toimimist häirivad infosüsteemide või siseprotsesside puudused, inimlik viga, juhtimisviga või välised sündmused (näiteks kuritahtlik tegevus või sisseostetud teenuse häired) ning see tekitab maksesüsteemi haldurile või süsteemi liikmetele ettenägematuid rahalisi kohustusi. Toimimisriski realiseerumine võib omakorda kaasa tuua krediidi- või likviidsusriski realiseerumise.
- Üldine äririsk ehk risk, et süsteemi tulud vähenevad või kulud suurenevad sedavõrd, et ootamatut ja suurt kahjumit ei ole võimalik olemasoleva kapitaliga katta, ning teenuste jätkuvus muutub seetõttu küsitavaks.
- Esindajarisk ehk risk, et kahju tuleneb süsteemi kaudse liikme esindaja hoitavatest varadest. Selline olukord võib tekkida esindaja maksejõuetuse, hooletuse, pettuse, nõrga juhtimise või ebapiisava dokumenteerimise tõttu (näiteks kui süsteemi kaudse liikme esindaja teeb kaudse liikme teadmata selle väärtpaberitega tehinguid või ei pea enda ja süsteemi kaudse liikme väärtpaberite kohta eraldi arvestust).
- Investeerimisrisk ehk risk, et süsteemi halduri või liikme vahendite (näiteks tagatise) investeerimine põhjustab kahjumi kas süsteemi käitajale endale või süsteemi liikmele.
- Arvelduse nurjumise risk ehk risk, et üks tehingu osapooltest ei suuda oma kohustusi täita ja vastaspool kaotab kogu tehingu väärtuse. Näiteks olukord, kus finantsvara müüja loovutab tagasivõtmata vara, ent ei saa raha vastu, või finantsvara ostja teeb tagasivõetamatu rahaülekande, ent ei saa vara vastu.
- Süsteemirisk ehk risk, et ühe süsteemi liikme ajutised või püsivad likviidsusprobleemid võivad esile kutsuda samasugused probleemid mõnel teisel süsteemi liikmel (doominoefekt). Süsteemiriski korral on tegu likviidsus- või krediidiriski ilmnedes tekkida võiva ahelreaktsiooniga, mis võib viia majandus- ja finantskriisini kogu riigis või riikide rühmas. Süsteemirisk võib seega tekkida teiste riskide ilmnemisel. Hoolimata sellest, et süsteemiriski esinemise tõenäosus on väike, võib selle teke põhjustada suure finantskriisi.

Lisa 1
 Eesti Panga juhatuse istung nr 11
 04.03.2019
 muudetud EP juhatuse otsusega 09.06.2025 (istung nr 24)

Lisa 3. Eesti Panga koostöö maksekeskkonna edendamisel

